

KS. SŁAWOMIR NOWOSAD

ARCYBISKUP NA TRUDNE LATA POWOJENNE

Andrew Chandler, David Hein. *Archbishop Fisher, 1945-1961: Church, State and World*. Farnham: Ashgate 2012 ss. VII+261. ISBN: 978-1-4094-1233-5.

To kolejna publikacja w nowej serii „The Archbishops of Canterbury Series”, wydawanej przez znane brytyjskie wydawnictwo Ashgate pod red. A. Chandlera. W tym samym 2012 r. ukazały się też dwa inne opracowania: *Archbishops Ralph d'Escures, William of Corbeil and Theobald of Bec: Heirs of Anslem and Ancestros of Beckett* autorstwa J. Truax oraz biografia św. Anzelma *Archbishop Anselm 1093-1109: Bec Missionary, Canterbury Primate, Patriarch of Another World*, przygotowana przez S.N. Vaughn. Andrew Chandler wykłada historię na angielskim uniwersytecie w Chichester, a David Hein jest profesorem filozofii i teologii w amerykańskim Hood College. Prezentowana biografia abpa Fishera czerpie dużo z wcześniejszego opracowania Heina pt. *Geoffrey Fisher: The Archbishop of Canterbury, 1945-1961* (2007), została jednak poważnie przepracowana i jest wspólnym dziełem obu autorów.

Geoffrey Francis Fisher (1887-1972) został mianowany 99. następcą św. Augustyna z Canterbury przez premiera W. Churchilla u kresu II wojny światowej (choć spodziewano się raczej powołania ówczesnego biskupa Chichester G. Bella), a więc w okresie szczególnie trudnym. Wbrew dość powszechnej opinii historyków, Chandler i Hein wyrażają przekonanie, że Fisher jako przywódca anglikanizmu zasługuje na zdecydowanie większe dowartościowanie. Po przedstawieniu jego wcześniejszej drogi życiowej, zwłaszcza okresu biskupstwa w Chester (1932-1939) i w Londynie przez cały okres wojny (1939-1945), autorzy z oczywistych powodów koncentrują się na analizie jego działalności jako Prymasa Całej Anglii. Mimo wyjątkowo trudnych

okoliczności powojennych, podjął się reformy i swoistej modernizacji Kościoła Anglii w wymiarze relacji z państwem czy reformy anglikańskiego prawa kanonicznego. Mając uznanie jako doświadczony administrator, który pod wieloma względami uporządkował diecezję londyńską, postanowił pragmatycznie „uprościć to, co było skomplikowane, znieść, co było niekonieczne czy niejasne, ulepszyć, co było pożyteczne, ale się rozpadało czy było w kiepskim stanie, i możliwie wobec wszystkiego stosować jedną miarę, pokonując podziały czy nieprawidłowości” (s. 63). Od strony gospodarczej zwrócił uwagę na przykład na szkolnictwo, uposażenie duchowieństwa czy budownictwo kościelne, zwłaszcza na odbudowywanych po zniszczeniach wojennych i poszerzanych obszarach miejskich. Chandler i Hein podkreślają, że Fisher miał coraz dojrzsza świadomość swej odpowiedzialności za całą Wspólnotę Anglikańską, czemu dawał wyraz przez wyjątkowe osobiste zaangażowanie. Odbył na przykład szereg podróży zagranicznych do różnych prowincji anglikańskich, w tym w 1950 r. na Antypody (jako pierwszy w historii Arcybiskup Canterbury), do Ameryki Północnej, Afryki i Azji, co doprowadziło m.in. do ustanowienia nowych prowincji i nadało anglikanizmowi nowego ducha globalnej wspólnoty. Zwołał i przewodniczył dwóm konferencjom Lambeth (1948 i 1958), m.in. skutecznie inicjując program codziennej modlitwy anglikanów na całym świecie, omawiając istotne problemy Kościoła i świata czy zwołując tzw. kongresy anglikańskie. Owocem Lambeth Conference z 1958 r. było m.in. zarekomendowanie powołania do istnienia Anglican Consultative Council, która ostatecznie ukonstytuowała się dopiero po konferencji w 1968 r., a miała na celu prowadzenie prac między konferencjami, nadając im silniejszy charakter ciągłości i stała się ważnym instrumentem łączności całej wspólnoty (por. s. 85).

Wobec powszechnego w świecie protestanckim po II wojnie światowej nowego poszukiwania dróg do pojednania, Fisher coraz bardziej rozumiał potrzebę zaangażowania ekumenicznego. To wtedy powołano do istnienia Światową Radę Kościołów, w czym znaczącą rolę odegrał poprzednik Fishera, abp W. Temple. Anglikanizm zresztą już wcześniej opowiedział się jednoznacznie za ekumenizmem, zwłaszcza od Światowej Konferencji Misyjnej w Edynburgu w 1910 r. Chandler i Hein zwracają jednocześnie uwagę, że abp Fisher nie uchodził wcześniej za szczególnie przekonanego zwolennika dialogu ekumenicznego, ale wraz z przyjęciem urzędu duchowego zwierzchnika całej Anglican Communion ta świadomość stawała się u niego coraz bardziej dojrzała. Symboliczne znaczenie miało jego kazanie wygłoszone w Cambridge w 1946 r., gdy wezwał Wolne Kościoły i Church of England do osiągnięcia „pełnej komunii”. Potwierdziła to również jego obecność na wielkim zgromadzeniu-konferencji „Chrystus nadzieją świata” w Evanston w 1954 r., gdzie spotkali się przedstawiciele 163 Kościołów i różnych Wspólnot kościelnych z 48 krajów. Zaangażował się szczególnie na rzecz dialogu z metodystami, prawosławnymi (mimo niepodzielania dość częstej fascynacji prawosławiem wśród anglikanów), a wyjątkowe znaczenie w relacji z katolikami miała jego wizyta u papieża Jana XXIII dnia 2 grudnia 1960 r. To tym bardziej godne uznania, gdy się pamięta o jego osobistych,

wieloletnich uprzedzeniach w stosunku do wszystkiego, co przychodziło z Rzymu – do czego sam się przyznawał. Była to pierwsza od 1397 r. wizyta Arcybiskupa Canterbury w Watykanie, gdy przybył tam abp T. Arundel. Właśnie w rozmowie z Janem XXIII Fisher na opisanie zbliżenia ekumenicznego użył określenia „nie powrót”, co według niego miało potem na stałe wpisać się w papieską wizję ekumenizmu (por. s. 107).

Będąc siłą rzeczy główną postacią również na forum politycznym i międzynarodowym, Fisher podejmował rozmaite zagadnienia w relacji państwo-Kościół. Jako Prymas Calej Anglii dokonał koronacji Elżbiety II w 1952 r. Zabierał również głos wobec takich zjawisk w życiu publicznym i światowym, jak zagrożenie nuklearne, kryzys sueski czy kwestia południowoafrykańska. Gdy w 1961 r. ogłoszono powstanie rasistowskiej RPA, przestała ona być członkiem Brytyjskiej Wspólnoty Narodów, a tamtejsze Kościoły chrześcijańskie zdystansowały się wobec nowego układu politycznego. Po przejściu na emeryturę Fisher dostał tytuł szlachecki i odgrywał jeszcze pewną rolę w życiu publicznym, jakkolwiek ograniczoną. Zmarł 14 września 1972 r., mówiąc na łożu śmierci do swej żony, żeby mu nie przeszkadzała, bo „jest zajęty umieraniem” (s. 145).

Chandler i Hein, oceniając kościelną i publiczną działalność abpa Fishera, dostrzegają wiele decyzji i faktów godnych uznania i dowartościowania, zachowując zarazem krytycyzm, gdzie to konieczne. Wyrażają ostatecznie przekonanie, że Fisher jako przywódca anglikanów przez kilkanaście powojennych lat dobrze wpisał się w angielską i anglikańską rzeczywistość. Co pozwala im na koniec stwierdzić: „W epoce takich teologów jak Austin Farrer i Eric Mascall, poetów jak T.S. Eliot i W.H. Auden, pisarzy jak Dorothy L. Sayers i C. S. Lewis [...], wkład Fishera był zarówno godnym uwagi, jak i pożytecznym uzupełnieniem” (s. 157).

Całość recenzowanej publikacji uzupełnia suplement (s. 159-238), gdzie można znaleźć wybrane teksty i dokumenty Fishera, m.in. ważniejsze kazania i przemówienia (w tym kazanie z Cambridge z 1946 r., z koronacji Elżbiety II w 1952 r.), czy jego oświadczenia i wystąpienia na forum brytyjskiej Izby Lordów na temat zagadnień prawno-moralnych, takich jak sztuczne zapłodnienie, kara śmierci, prostytucja czy homoseksualizm. Autorzy książki zamieścili też szczegółowy wykaz publikacji, wykorzystanych w swojej pracy, jak również zawsze pożyteczny indeks osobowo-rzeczowy (s. 239-261). Książka Chandlera i Heina to publikacja starannie opracowana od strony formalnej, ale bardziej jeszcze cenna ze względów merytorycznych. Będzie wartym uwagi odniesieniem dla wszystkich zainteresowanych nie tylko historią XX-wiecznego anglikanizmu, ale w ogóle historią chrześcijaństwa, a pośrednio także sytuacją polityczną świata w trudnym okresie po II wojnie światowej.